

AZ 1846-BAN FENNÁLLÓ SZABADKAI KÖZINTÉZETEK

A célnak legjobban megfelelő városi tudományos orgánium hiányában célszerűnek vélem ezen a helyen közölni az alábbi érdekes okiratot, amely joggal tarthat számot a nem tudományos körök érdeklődésére is. Mégpedig azért, mert rajta keresztül néhány olyan adat válhat közismertté, amely szorosban kapcsolódik néhány, városunkban még ma is működő intézmény gazdag történetéhez, ide értve Palics fürdőteleppé válását is.

Előljáróban íme még egy pár adat:

1846—47-ben Szabadkának összesen 41 707 lakosa volt. Ezek közül csak 5000—6000 lakott kint a pusztákon. A város nagyságához mérten erős kézműipari és kereskedelmi központ volt. Erről egész sor aktív céh tanúskodik; mint például a molnárok, az asztalosok, kalaposok, szabók (külön a magyar és külön a német szabók) céhje stb. Rajtuk kívül működtek még fésűsök, szegkovácsok, kovácsok, csizmadiák és más iparosok is.

Az okiratokat betűhíven közöljük.

1845. december 24-én József magyar nádor az alábbi rendeletet küldte városunknak:

»Nemes Városi Tanács! A hazai statistikai tudomány érdekében nem csak kívánatosnak de szükségesnek is látván, hogy az országban létező, s az újabb kor igényeivel megszaporodott különbözőféle intézetek iránt mennél tökéletesebb és hiteles adatok gyűjtessenek, melyek egybe foglalva az ország e' részbeni állását bővebben kimutassák, e' városi Tanácsot ezennel felszólítani kívántam: hogy e' város kebelében főn álló férfi és nő nevelő szép művészeti, társadalmi, egészségi, mindennemű jótékony, vagy az ipar gyarapítására irányzott intézetekről, melylyek akár egyeseknek, akár társulatoknak köszönik létezésüket, szükséges adatokkal ellátott tudósítást lehető legrövidebb idő alatt terjesszen föl. Kelt Budán, Karácsonyhó 24-én 1845. József s. k. Nádor Ispány.«

A fenti rendelet értelmében, meglehetősen késés után, Bacsich Mihály városi tanácsnok 1846. július 11-én az alábbi jelentést terjesztette a szabadkai városi tanács elé elfogadás és további teendők végett:

»Tekintetes Tanács! Ó Császári királyi Fensége országunk mélyen tisztelt Nádora itten másoladban alatt hajlítot kegyelmes Rendei által e' várost az eránt szállítván fel, miszerint e' város kebelében fenálló férfi és nő nevelő, szépművészeti, társadalmi, egészségi, mindennemű jótékony — vagy ipar gyarapítására irányzott Intézetekről, melylyek akár egyeseknek, akár társulatoknak köszönik létezésüket, szükséges adatokkal ellátott tudósítást adna, méltosztatott a Tekintetes Tanács f.é. Január 19-én, 182 Polg. számára nékem meghagyni, miszerint a Jegyzői Hivatalnak egyik tagjával a' helybeli Intézeteket összeírván aztat mutassam be, melly meghagyás következtiben hivatkozott kegyelmes Nádori Rendek nyomán e' városi köz Intézetekből

első helyen felhozandónak vélném e' város által 1792. évben alapított hat iskolából álló Királyi Tanodát — mellyben sz. Ferenc szerzetbeliek tanítanak és abban évenként 326 ifju tanítást nyer.

Van tovább királyi Tanodai iskolákon kívül — a belvárosban három úgy nevezett normális iskola.

Egy leány iskola, mellyben egyszersmind különös órákban nőnembeli kézi munkára is tanítás adatik — különös tanítóné által.

Egy rajz iskola mellyben külömbféle tanulo ifjak tovább mester Inasok, és legények rajzolásat tanulnak.

Ezeken kívül van a külvárosokban jelessen, Magyar végben, György és Rókus külvárosban, 5-ik körben, Novoszello részben, Negyedik és 8-ik körben mindenüt egy és így összesen hét elemi iskola — mellyekben úgy az előbbeni normális oskolákban kivévén a' hit, és Rajz tanítókat kik Szent Ferenc szerzetbeliek, egyébéránt a' világiak tanítanak.

Tovább Görög nem egyesült vallásbelieknek van két osztálybeli Elemi oskolák — úgy

E' városhoz földes úri joggal tartozó Sándor tő szomszédságban lévő Helységnek egy katolikus és másik görög nem egyesült elemi oskolája, és

Három esztendőök előtt keletkezett privat de hatóságilag és a házipénztárból egyrészben gyámoltatott kisedovo forma iskola, és így összesen 22 tanító Intézet számítatik.

Ezen Normális és Elemi iskolákban évenként 1914 gyermek tanítatik, melly szám a Tanodában levő kített 326 öszveadatik kiderül, hogy e' város által alapított oskolákban 2240 az az két ezer kétszáz negyven ifju évenként tanítatik. A tudományok előmozdításául s' szinte intézetekhez a' könyvnyomdak is tartozván, e' részben megjegyezni szükségesnek találom, hogy városunkban 1844-ik évben Bittermann Károly által szabadalmazott könyvnyomda állítatott fel, mellyben három sajto folytonosan működik.

Társadalmi Intézetekből van e város kebelében két Caszino, egyik Polgári — másik Nemzeti nevezet alatt — mellyeknek feladatánál fogva a mivelt társulat kiképzés tüzetett ki célul, és ezen Caszinok, 1840-ik és 1841-ik évben alakultak, valamint ezeknek fenlétéről mult évi April 14-ik 1422 Polg. számra Nagy Méltoságu Magyar kir. Helytartó Tanácsnak legalázatosabb jelentés is tétetett, azon megjegyzéssel, hogy még kisebb úgy nevezett Pipazo, Földmivelő gazdák, és olvasó körbeli társulatok is léteznek, de ez utóbbi már szétoszlott — a két előbbeni pedig csak időtöltési beszélgetések végett öszveálván, különös figyelmet nem érdemelnek — én ezeket a társadalmi Intézetekhez sorolhatóknak nem véltem.

Egészségi Intézetekhez tartozónak vélném kebelezni Polgári kórházat, mellyben 20 betegekre szükséges ágyak léteznek, és a mellynek kilencven két ezer forint válto tőkéje van, mely ajtatos hagyományokból gyűjtetett öszve, és a' mellynek évbeli kamatjai betegek gyógyításukra fordítanak — ezen Polgári kórházban évenként 57 egyen fordul meg, és gyógyítatik — érintett kórházhoz tartozik még úgy nevezett szegények háza mellyben olyan elszegényedett és elnyomóródott személyek, kik házanként alamizsnát kéregetni nem mehetnek — felhozott tőke pénznek kamatjaiból ápoltatnak és ebben évenként illy szegények mintegy 34-en tartatnak.

Egészségi intézetekhez számolható még e' folyó évben megkezdett Palicsi tóban felállított hideg fürdő melly következőkből ál:

ezen Palicsi tó mellett négy évnek előtt kilenc láncnyi térségen beültetett és legjobb sikerrel megfogantzott sőt már árnyékot adó fás kertben felépült csinos vendéglő, melyben van három szoba, konyha, és kamra, alatta pince — van tovább másik épületben két vendég szoba, nagy fészter és 30 lóra istálló — bent a tóban nyári fürdő 12 — ezen fürdő nevezetessé lett onnand, hogy több időtül fogva sokaknak kik láb fájasban, bőr kiütésben, és több illy féle betegségekben szenvedtek ezen hideg fürdő igen használván, már most köz kívánatra — kitett hideg fürdő kitett kéjelmességgel felállítatván jelenleg nem csak kebelbeliek, de idegenek által is számosabban használtatik.

Jótékony Intézetekhez tartozna jelenleg kezdetben lévő Takarékpénztár is, de mivel ezen társulat a' mint érintetik még kezdetben lévő csak anyiban alakult, hogy ennek szabályai felsőbb helyre j.é. 2246 Polg. szám alatt jóvá hagyás végett felküldettek — ittend csak tudomásul azon ohajtássa jegyeztetik, vajha ezen főképen a szegényebb sorsuakra nézve igen jótékony Intézet minél előbb életbe léphetne.

Végre alázatosan azt is jelentem, hogy a mint meghagyási háti-irat tartalmából kitűnik, én ezen Intézetek összeírására Jegyzői hivatalnak egyik tagjával kiküldetve lévén a' velem közlöt effectuandót egyik Jegyző urnak szükséges adatok megszerzése végett által adtam, azonban ennél ez feledésbe jövéen ez ideig elmaradt, mégcsak Scottrális Jegyzék után annak elmaradását észrevévén, és a' főjegyző úr által is figyelmeztetvén e' jelentés szerkezetéhez hozzá foghattam, melly jelentésnek elmaradási okát adván alázatosan kérem eztet Tanácsilag elnézetni. — Kelt Szabadkán, Július 11. 1846. Bacsich Mihály s.k. Tanátsnok.

Az eredeti okmány a Szabadkai Történelmi Levéltárban 12. F. 505. pol 1846 szám alatt található.

